

פר' בראשית אשפת

206

י
מ
מה

צמורה או אם היה ירא שמים, אלא נראה כמו הרמז"ס הנ"ל דזהו העיקר אצל הקב"ה שבני ישראל יהיו מאמינים, וכן במכות (נד.) בא חזקוק והעמידן על אחת ונדיק באמונתו יחיה, דזהו היסוד לכל הצורה כולה.

ויש לומר דהרמז"ס הנ"ל אזיל לשיטתו דבפיהמ"ש בסנהדרין (סוף חלק) ביסוד שלשה עשר, מבואר מדבריו דבכל המצוות אם עובר עליהם ח"ו הגם שהוא רשע אצל הו"א בכלל ישראל דאף על פי שחטא ישראל הו"א, אצל מי שנתקלקלה אצלו האמונה אינו בכלל ישראל ח"ו, עיין שם דבריו הק'. וידוע מה שמטין משמיה דהגר"ח מבריסק זצ"ל, דבעיני אמונה אין כאן טענת אונס, וזה לשונו, "בעצ"ר אפיקורים אין אויך א אפיקורים", ע"כ.

ויש ליישב בזה קושית חוס' (בסנהדרין ו. ד"ה אלא) דשם מבואר דתחילת ד'ינו של אדם הוא על דברי תורה, ובשבת (לא.) מבואר דתחילת דינו על אמונה, ולדברינו מיושב, דשני הסוגיות מיירי בשני מיני שאלות, דוודאי תחילת הדין הוי על דברי תורה, אצל קודם כל צריכים לידע אם האדם בכלל יהודי שמאמין ב"ג עקרים, ואח"כ שואלים על ד"ת ומצוות.

ועל פי זה יש לקשר סוף המורה לתחילתה, לכל האוחות והמופחים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים וכו' ולכל היד החזקה וכו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל. כלומר דעיקר האמונה אשר היה לכלל ישראל היה ממה שמשה רבינו למד אותם דכל האוחות ומופחים הוא מכביכול יחצרך, נמצא שהוא היה הגורם שכלל ישראל יהיו מאמינים ולא כופרים ח"ו, שזהו העיקר כמבואר ברמז"ס הנ"ל.

ובשום כן התחיל המורה בראשית ברא אלקים, כלומר בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית דמשום דתכלית הבריאה היתה כדי שיהיה בני ישראל בעולם, ולואת צריכים להיות מאמינים, ומשום כן אומר רש"י דהתורה מתחיל עם אמונה במקום להתחיל עם המצוות.

לקשר סוף התורה לתחילתה ובראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א, ב). כתב רש"י אמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל את המורה אלא מהחודש הזה לכם שהוא מצוה ראשונה שנלטו זה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל

ליטעים אחם שכבשתם וכו' הם אומרים של הקב"ה כל הארץ וכו', עד כאן.

לבאורה צריכים להבין השקלא ועריא, דהקושיה היתה דתכלית הבריאה הוה בשביל תורה ומצוות כמבואר ברש"י אחר זה בראשית בשביל המורה שנקרא ראשית, ומשום הכי הקשה רש"י דהמורה היתה צריכה להתחיל מהחודש הזה לכם, דשם התחיל הצינוי של מצוות לכלל ישראל, וא"כ קשה מה מתרץ רש"י דכח מעשיו הגיד לעמו, דהקב"ה ברא הבריאה ונתן אר"י לבני ישראל, הא זה יכולה המורה לומר במקום אחר, ואמאי צריך להתחיל בואת.

ויש לבאר הדברים על פי מה דאיתא ברמב"ם בפיהמ"ש (סוף מס' ברכות), ח"ל כי יקר צעיני ללמד עיקר מעיקרי הדת והאמונה יותר מכל אשר אלמדו עכ"ל. מבואר מדבריו דיותר נחוץ וחשוב להיות מאמין קודם שילמד המורה והמצוות כי הוא מעיקרי הדת.

וזה מלמד אותנו רש"י הקדוש דוודאי הבריאה נבראת כדי לעסוק במורה ולעשות מצוות, אבל מקודם צריכים לידע עיקרי הדת והוא אמונה, והראשון מה"ג עיקרים הוא להאמין שהבורא ית"ש בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה לכל המעשים, שהקב"ה ברא כל העולם, והוא ורק הוא יאמר למי שייכת ארץ ישראל, וכמו שמנינו במס' שבת (לא.) דהשאלה ראשונה ששואלים לאדם צב"ד של מעלה היא נשאת ונתת באמונה, ולכאורה השאלה הראשונה היתה צריכה להיות אם עסק

2) אלקים

3) ז'קל שמונים - ל' אלפים
ז'קל

הפסוק "בראשית" כולל שלשה יסודות הסותרים את דעת הפילוסופים

הזמן | בראשית ברא אלהים וגו'. רוצה לומר, עם הראשית ועם ההתחלה
עברא' שלהם שהוא חומרם, ברא אלהים את העליונים ואת התחתונים, מבלי

1 | נראה דענין עלה במחשבה כוונתו
שכן ראוי לה לבריאה להכרא
ולתקיים אילו לא היתה לו לאדם
בחינה, שאז כל הבריאה היתה
נבראת רק כמו שעלה תחילה
במחשבה. אלא שצפה הקב"ה
שהנהגת האדם לפי בחירתו תגרום
צורך לשינויים. והיינו שיסוד הבריאה
הינו כפי שעלה במחשבה, עם צירוף
הצורך לשינוי.

|| וכדומה לזה יש לכאר ברש"י בחומש
עה"פ (בראשית א' ד): "וירא אלקים את
האור כי טוב. ראהו שאינו כדאי
להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים
לעתיד לבא". ח"ו לומר שיש כאן ענין
של חרטה, אלא ביאורו דעיקר
הבריאה יסודה הוא לפי מעלת
הצדיקים העושים את רצון קדוש,
ובנוסף לכך יש בה אפשרות לשינוי

בגלל חולשת האדם, ושניהם קיימים
בבריאה, ודי למבין.
ועדיין צ"ע בהא דר"ע ומיתתו, שגם
שם נאמר (מנחות כ"ט ע"ב), כך עלתה
במחשבה, וצ"ע.*

(הגרא"ש, מכתביו)

היות שם דבר קדום כלל זולתו. וזהו הפירוש הראשון. והדרך השניה מהפירוש,
הוא שהתורה האלהית הניחה בפסוק הזה שלושה שורשים, סותרים והורסים
שלוש דעות בלתי אמיתיות שהיו לפילוסופים. האחד שהם חשבו שהזמן לא ישוער
בו התחלה. כי כל עתה שגרמו ממנו להתחלת הזמן העתיד, היה סוף הזמן העובר.
ואי אפשר להיות עתה שתהיה ראשית זמן, ולא תהיה גם כן תכלית הזמן החולף.
והתורה העידה שאינו כן, אבל שכבר היה שם עתה שהיתה ראשית והתחלה לזמן
בהחלט, מבלי שתהיה תכלית זמן עובר, והוא העתה שבה התחיל מציאות הזמן.
וכה ברא יתברך את השמים ואת הארץ. ועל זה אמר בראשית ברא אלהים, כי
הראשית היא העתה הראשונה. ונקראת ראשית, לפי שהיא בלבד היתה ראשית,
בזמן הבא ולא תכלית זמן עובר. מה שאין כן בשאר העיתות, שכל אחד מהם הוא
ראשית ותכלית מבחינות שונות. כאילו אמר באותה שעה שהיתה ראשית ולא
תכלית, ברא אלהים את השמים וגו'. וזהו השורש האחד.

והשורש השני הוא בענין הבריאה ואמיתותה. וזה, שהפילוסופים לא
הגיעה דעתם לצייר שיתהווה הדבר אלא מדבר, והיה אצלם התהוות
מוגשם לא מדבר, שקר. והתורה האלהית העידה על מציאות זה במה שאמרה
בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. רוצה לומר, שעם היות שבהמשך
ההווייה הטבעית, לא יתהווה דבר כי אם מדבר שכבר היה, בראשית הזמן והתחלתו
שקמציא הקדוש ברוך הוא, לא מדבר אלא אחר ההעדר המוחלט, שהוא מה שיוורה
עליו לשון בריאה כפי הנחתו הראשונה, את העליונים והתחתונים. כי כולם נמצאו
ונבראו ביכולתו המוחלט ואחר האפס הגמור. וכבר ביארתי אני בספר מפעלות
אלהים, שהתהוות יש מאין, כפי העיון, אינו דבר נמנע בעצמו בחוק הפועל האלהי
יתברך. ושאנו מן הנמנעות הימצא עתה ראשונה, תהיה התחלת הזמן מבלי
שתהיה תכליתו. והשיבותי דברים נכוחים כפי העיון הפילוסופי על הטענות שעשה
הפילוסוף לבטל השורשים האלה. וזהו השורש השני.

והשורש השלישי הוא, שהפילוסופים חשבו שהאל יתברך להיותו אחד
לא יבוא ממנו אלא אחד. ושהוא ישפיע העלול הראשון מהנבדלים,
וממנו יבוא העלול השני והגלגל. ושעל דרך ההשתלשלות נתרבו
הנמצאים בהימשכם זה מזה, וכמו שזכרו הרב המורה בשם בפרק ב' חלק ב'. גם
לדעת בן רשד, שנתרחק בענין ההשתלשלות מדרך בן סינא, אין ספק שישגיח
הקדוש ברוך הוא, וישפיע ראשונה בעולם הנבדלים, וישפיע בשניות ובאמצעותם
בעולם הגלגלים, ובשלישות באמצעות כולם בעולם השפל. והיה אצל כולם
מהשקר, הימשך דבר גשמי מהראשון יתברך, מבלי אמצעי.

ולבטל הרעת הוזה העידה התורה, בראשית ברא אלהים את השמים ואת

3 | הארץ. רוצה לומר, שהאלהים המשפיע הראשון ביכולת מוחלט, בראשית, רוצה
לומר בעצם וראשונה, לא בשניות ולא בהשתלשלות זה מזה, ברא את השמים,
שהוא שם כולל לנבדלים כפי מדרגותיהם, ולכדור השמימי שהוא משכן הרוחניים,
וגם את הארץ החומרית מאד, כוללת לארבע היסודות. והיה אם כן, אופן יחס
הארץ אל המשפיע הראשון יתברך, בהשפעה וההמצאה אחר ההעדר ממנו בלי
אמצעי, באופן יחס השמים השכליים המניעים והמתנועעים הראשונים אליו יתברך
בבריאתם, בשאלו ואלו המציא בעצמו מהאין המוחלט בלי אמצעי. (אברבנאל)

2)

* אולם עיני משייכ רבינו הגרא"ב [קובץ מאמרים ואגרות ח"א עמ' כ', הובא להלן פרק כ"ח, ט"ו בעניין "פחדו של יעקב אבינו מפגישת עשו"] לבאר מאמר זה בשם השל"ה [בראשית תורה אור (ג) ד"ה אמנם שמעו אלן] וז"ל: "השל"ה] ביאר לפי מ"ש, בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ואה שאין העולם מתקיים שיתוף מדת הרחמים למדה"ד. וטעמא דעלה במחשבה לברוא במדה"ד, דבאמת קודם שיבא האדם לעוה"ז, נפשו גנוזה במרום ומתענגת על זיו השכינה, אלא דהוא נהמא דכיסופא, ולכן צריך לברוא לעוה"ז לחוסר מלחמת היצר, וכאשר ינצח במלחמה זו אזי בדין הוא שיטול שכרו. ולתכלית זאת צריך שיתנהג העולם במדה"ד, דאם יתנהג במדת הרחמים הדר הוא ליה נהמא דכיסופא, ואין תועלת כלל בביאת האדם לעוה"ז ובטל תכלית כל הבריאה. אלא שראה שאין העולם מתקיים, וההכרח מחייב לשתף מדת הרחמים כדי שיוכל העולם להתקיים. וכ"ז בכל אדם, אבל ברבי עקיבא וחבריו אפשר להתנהג במדה"ד, כי גם במדה זו יוכלו להתקיים, וע"כ מתנהגין עמהן במדה"ד גמורה בלי שיתוף רחמים כלל. וזוהו מה שהשיב תקב"ה כך עלתה במחשבה לפני, עכ"ד השל"ה"י. וזהו ממש כדברי רבינו הגרא"ש שיטוד בריאת העולם הוא במדת הדין, עם אפשרות לשינוי בגלל חולשת האדם, ואצל ר"ע לא היה צורך בשינוי, ודו"ק.

(3)
הדין
ע

and they shall become one flesh. To love means to share an identity, one common destiny. If the lover and the beloved are united, then two persons who are in love with a third are also united. The love between a husband and wife is strengthened and deepened with the birth of a child. In fact, love in common is a stronger bond than thought in common; the link of hearts is stronger than that of minds. Rashi explains that the one flesh, the unity, is realized by the creation of a child. The love of the couple changes into a more spiritual, exalted love through a shared creation, a common goal. Unqualified love of a child unites the parents, brings them closer to each other. Their love becomes more truthful, more intimate and sincere. Two people, father and mother, are welded together into one, all their concerns and aspirations concentrated on a new center, which becomes the emotional bond linking both of them; indeed, it becomes the existential focus of their lives, about which everything revolves. God loves His word, crystallized in the Torah, as though it were His daughter. In Proverbs, the Torah is called the darling child with which God plays daily. I shall be for Him a disciple, and I shall be an amusement every day, playing before Him all the time (Prov. 8:30). Man too can embrace Torah. In Proverbs (2:3) the Torah is called the mother of man, call understanding your mother. The expression banacha shel Torah (children of Torah) does not refer only to scholars. The relationship between Torah and us is that between a child and his mother. We identify with Torah, we cherish her, we are committed to her, like a little child who identifies with his mother and cannot distinguish between his own identity and hers. In this way, a bond is created between God and man, not only man who studies, but all those who love Torah and feel awed by her.

(4)
אשר
י"ג

עץ הדעת טוב ורע

(ב, טז"ד) ויצו ה' א-לקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות. וכאן ישאל השואל למה ימנע ה' את האדם מלהרכיש דעת להבין ולהשכיל? הלא אנו מתפללים שלש פעמים ביום חננו מאתך דעה בינה והשכל?

(5)

עץ הדעת על שם סופו נקרא

יש ב' גישות שונות בהבנת עץ הדעת. יש מחכמינו ז"ל שמפרשים שפירות עץ הדעת לא התכינו את האדם, אלא שאסר הקב"ה את האדם מלאכול מעץ הדעת כדי ללמדו משמעת לצו האלהי, ועליו להימנע מלאכול פריו רק משום שנצטוו מאדון העולם שלא יאכל. ועץ הדעת ישמש לו לאות ולזכרון שחייב האדם להיכנע לרצון ה' ולקבל מרותו ולציית לה', ואז יגיע לאשרו ולשלימותו.

אשר
י"ג

וכאשר עבר האדם על מצות ה' ואכל מפרי העץ שהזהר לבלתי אכלו, והביא מיתה עליו ועל העולם, נוכח לדעת הרע הנורא שיש באי-ציית לה', והטוב לאדם בשמירת דברו, ונקרא עץ הדעת על שם סופו, שבאכילתו ממנו הגיעתו ידיעה חושית של טוב ורע הבא מקיום או אי-קיום דבר ה'. ובה נפתרה שאלתנו הקודמת.

אמנם יש מחכמינו ז"ל שפירשו שהיה ענין סגולתי בפרי עץ הדעת שהיו מחכימים ומקנים דעת לאדם האוכלו. ונראה שכן היא גם דעת התרגומים: אונקלוס, ויונתן בן עוזיאל שחירגמו "ומאילן דאכלין פירוהי חכמין בין טוב לביש לא תיכול מניה". ושוב חזרת השאלה למה מנע הקב"ה את האדם מלאכול מפרי עץ הדעת שבכתב אכילתו ידע להבחין בין טוב לרע? הא אמרו: דעה קניית, מה חסר לך? דעה חסר לך, מה קניית?

וכדי לפתור השאלה הזאת, יש להגדיר טיבו של מצוה הראשונה שנצטוו אדם הראשון והיא "מכל עץ הגן אכל תאכל". וגם מצוה זו מעוררת תמיהה. אדם הראשון שהיה יצר כפיו של הקב"ה, שמלאכי השרת שרתוהו, ובדמות קומתו היה מגיע מארץ לשמים, ומראש העולם ועד סופו, ובבינתו הרחבה קרא שמות לכל בעלי חיים וכל אשר יקרא האדם ומגדיר את תוכנו של הבעל חי, הסכים

(3)

הקב"ה, והיה קרוב לשכל רוחני יותר מכל אדם אשר על פני האדמה, נצטוו לעבוד את ה' באכילה, וכמה מזור הדבר! אברהם אבינו נצטוו במצות ברית מילה, בני ישראל נצטוו בהחדש הזה לכם, ובקבלת התורה, דברה הראשונה היתה אנכי ה' אֵלֶיךָ, ואדה"ר נצטוו במצוה ראשונה, "מכל עץ הגן אכל תאכל", והלא דבר הוא

אמנם היא הנותנת, אדם הראשון כבריאתו היה רוחו ונשמתו כל כך דבוק ביוצרו וגופו היה דן נקני צלמו כדמותו, עד שהיה קרוב להיות מלאך ה'.
ורצונו יתברך היה שעל ידו תתישב הארץ כי לא תהו ברא

(6)
pe

שילגשם קצת ויתחזק קשרו עם הארץ לבצע תכנית ה' שיחיו בה אנשים, ולא מלאכים, אנשים שיש בהם צלם אֵלִים כדמותו להבין ולהשכיל, ואלמלא כן היה מתעלה ברוחניותו עד שיבטל חומרו לגמרי וינתק יחסו להאדמה שממנה נוצר.

ולפיכך נצטוו לאכול מעץ הגן כדי לחזק את כח החומר שבו. ואף שמאכלו בגן עדין היה מזון רוחני כעין המן שאכלו בני ישראל במדבר, אבל סוף סוף מזון הוא.
עיקר העבודה הוא להכניע את רצון האדם לרצון השי"ת כדבריהם ו"ל עשה רצונו כרצונך [אבות ב, ד]. וירגיל האדם את עצמו לכוף את יצרו ולעשות דבר שקשה לטבעו. ולפיכך אמרו שיקדים לפרוק חמור שונאך מלעזור את אוהבו כדי לכוף את יצרו.

ואין לשער ולהשיג בשכלנו המגושם את אומץ העבודה של אדם הראשון לקיים מצות אכילה, ולהתמכר לעבודת וליישוב הארץ, שבטבעו היה קרוב לשמים יותר מארץ. וההתעסקות בעניני חומר וגשם היה קשה לו הרבה יותר ממצות עינוי שנצטוינו להתענות ביוהכ"פ. הגע עצמך, כמה קשה היה לנו אילמלי נצטוינו להיות כמלאך ה'. ובזה תדון כמה קשה היה לאדה"ר, שהיה קרוב למלאך, לחיות כאדם, שזה היה לו כשכירת טבעו ממש.

ומה היה מתאוה אדם הראשון, ומה היתה תשוקתו בחייו? נר אלהים נשמת אדם — אדם הראשון — חופש כל חדרי בטן, ומבקשת וחופשת את מזונו, והוא, יתרון חכמה בי"ה דעת, להבין הכל להשכיל בכל בתכלית הידיעה וההשגה.

ויש באדם שני מושגי ידיעה: ידיעה שכלית, וידיעה חושית. בשכלו יכול אדם לתאר את הצער והכאב שמרגיש החולה, אבל אינו דומה ציור שכלי להרגשת הכאב שמרגיש החולה בחושיו, וכן אי אפשר לאדם להשיג טעם האמתי של הפרי כי אם באכילתו.

והשגה וההרגש החושי היה חסר לאדם הראשון יותר מכל אדם אשר על פני האדמה, כיון שהיה קרוב להיות רוחני יותר מגופני, והשכל והרוח שהיו מפעיל בקרבו וממלא את חייו, כמעט ביטל את החושים הגופניים. ורוח היא באדם שרוצה לדעת הכל, לגלות ולהרגיש ולהגדיר כל הכחות הטמונים בו.

ורצון האדם לחפש ולעמוד על כחותיו ועל הכחות שבבריאה הוא כח רוחני חזק מאד שהוענק לאדם ותועלתו גדולה מאד. ועל ידו יכול לנפות כל דבר ב"ג נפות עד שיחברר לו האמת לאמתו, ויקח הסולת מן הפסולת, ובכח הדוחף באדם לחיפוש, הבחנה, נסיון, דרישה, חקירה בכחות העולם הוא מוציא את הדברים מן הכח אל הפועל ויכול להשתמש בהם לרדות בארץ ליישבה ולכובשה. דומני, שאין כ"כ רחוק להגדיר כח רוחני זה שבאדם בשם כח הניחושי. ועי' בנימוקי הרמב"ן עה"כ [בראשית, ויצא] נחשתי ויברכני ה' בגללך וגו' ולשון נחשתי — נסיתי, וכל נחש נסיון. ולאחר עת השחיתו כח זה והשתמשו בו לנחש בקסמים ובתרפים.

אמנם כח הרוחני שבאדם לחיפוש ולניחוש דורש הגבלה והסתייגות. כי אם לא יתן אדם רסן לנפשו ולרצונו לנסות ולדעת הכל, אז ישקע כבור של מים גנובים ובזוהמת התאות השפלות כדי לדעת בתכלית הידיעה מה הנאה יש לאדם בהם. וסוף דבר יהיה שתגדל תאוותו ויצרו עד שיאמר כאדם הראשון, "אכלתי ואכל".

וסחור סחור אמרי לניזרא לכרמא לא תקרב. [שבת יג.] ויש דברים שההעלם מהם והריחוק מהם הוא טוב ומועיל, וטוב יותר לתכליתו אם ידיעתו היא ידיעה שכלית ולא הכרה חושית שבוזה מגרה כח היצר.

(4)

התאווה והכבוד

התאווה והכבוד

פרשת בראשית

קין בתואו מייחס חשיבות יתר לעצמו. הוא תופס את עצמו כבעל חשיבות ומעלה יתרה עד כדי כך שהזולת אינו חשוב מאומה בעיניו, לסובב אין משמעות לעומתו, והוא אף מרשה לעצמו לחסל את העומדים מדרגו. לאחר חטאו, פונה הקדוש ברוך הוא אל קין בשאלה הפוכה לשאלה שבה פנה אל אדם הראשון: "אי הכל אחיד?" אך גבה ליבך כל כך עד כדי ביטול כל אחד אחר? מנין לך זכות לנהוג כך, מי שמך ברום מעלה. כה גבוהה עד כי הכל כלא חשוב לפניך?

התאווה והכעס

שני החטאים הללו משמשים בניין אב לחטאי האדם. כלשון רבותינו, נפילה מן הסוג הראשון מכונה הליכה אחר היצר התאוותני, ואילו נפילה מן הסוג השני - הליכה אחר היצר הכעסני.

למעשה אלו שתי נטיות הטבעיות באדם בכלל, למן בריאתו. האדם מורכב מחלקים נמוכים וחומריים, המשותפים לו ולבהמות, ומחלקים גבוהים ורוחניים, אשר מעניקים לו מעלה יתרה. אמנם כל חטא קשור בבנייה כלשהי ליצר נמוך, שיש בה השפלה של האדם ממדרגתו, אך נראה כי נכון להגדיר את שני היצרים הללו כמייצגים שתי נטיות קיצוניות מנוגדות.

צדדיו הנמוכים של האדם עלולים למשוך אותו ולהשפיע עליו לנטות אל החומריות, ללכת אחר תאוותיו, ובהם להיכנע לצד הבהמי שבנו ולזוהר על צדדיו הגבוהים-רוחניים שמייחדים אותו כאדם. מצד שני, מעלתו המיוחדת של האדם, שיש בו מן העליונים ואשר חיבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם אלוקים, עלולה לגרום לו לתחושת חשיבות יתר, שבעטייה יבוא האדם לכלל רצון לבצר את מעמדו ה"חשוב" וה"מיוחד", גם על חשבון הסובב אותו. מעלת האדם לגרום לו לרדוף אחר הכבוד, ולשאוף לבסס את מעמדו הייחודי והמשמעותי מתוך ביטול קיומו של אחרים שמצרים עליו כביכול, ואשר מעוררים בו קנאה.

ונעט מיד עם ראשית הבריאה מופיעים שני חטאים של האדם: חטא אוטו הראשון וחטאו של קין. על אף הסמיכות בין השניים, בהתבוננות וזעמיקה נראה שאין יסודותיהם של שני החטאים שווים, ואף ניתן לומר כי הם נובעים מנקודות הפוכות זו מזו.

יצר מושך למטה, יצר מושך למעלה

ונוט אדם הראשון, מבלי להיכנס להבנת החטא בעומקו, קשור להליכת האדם אחר תאוותיו. האדם מתפתה ונמשך כלפי מטה לאור השפעת וזוהש. נכנע הוא לצדדיו הנמוכים, הבהמיים, ויורד ממעלתו.

וזקאו של קין, לעומת זאת, יסודו איננו בויתור על המעלה האנושית וניתנותהמות, אלא דווקא בניסיון האדם לבצר את מקומו בעולם. שומר וזוא על מעמדו באופן קיצוני, עד כדי ביטול קיומו של הסובב אותו, המוצא את ביטויו כמלוא החומרה ברציחת הבל.

נשעה שאוכל האדם מפרי עץ הדעת טוב הרע, מאבד הוא את מעלתו ועליונה ובה מאבד את עצמו: את אישיותו, את מעלתו הייחודית, את מקומו המשמעותי בבריאה כאדם. כאשר פונה אלוקים אל האדם לאחר (חטאו זה, הוא שואל אותו: "אייכה"? היכן אתה? מה עשית לייחודיותך, ייצר ייתרת כך על משמעותך כאדם שמוגל להתגבר על תאוותיך, לשלוט בייצור?

8
מ

וְהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שָׂבָא מִיְסוּד הַתְּאוּוּהָ, הַיְצִרִיּוֹת הַבְּהִמִּיּוֹת וְהוֹוִיּוֹתוֹ
עַל מַעֲלָתוֹ הָעֲלִיוֹנָה, וְהָיָה חָטָא קִין שָׂבָא מִיְסוּד הַקְּנָאָה וְרִדִּיפַת הַכְּבוֹד,
וְגוֹבְעִים מִן הַחֲשִׁיבוֹת הַיְתֵרָה שְׁמִיּיחַס הָאָדָם לַעֲצָמוֹ בְּשֵׁל מַעֲלָתוֹ,
מִןפִּיעִים כְּמַעַט לְמִן הַיּוֹת אָדָם עַל הָאָרֶץ. נִדְמָה שְׁמַכְךָ נִיתֵן לְלַמּוֹד כִּי
וְחָטָאִים הָאֵלֶּה, כְּמִיּצִגִּים סוּגֵי נְפִילוֹת רֵאשִׁיִּים, קְשׁוּרִים בְּעוֹמֵק קִיּוּמוֹ
שֶׁל הָאָדָם. יְסוּדִם בְּמַרְכִּיבִים שְׁמָהֶם נִבְרָא, וְשׁוֹרְשָׁם בְּנִטְיוֹת שׁוֹרְשִׁיּוֹת שֶׁל
הָאָדָם בְּאִשֶׁר הוּא אָדָם.

ואתה תמשול בו

מִיְצִרֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵל קִין לְאַחַר שֶׁלֹּא שָׁעָה אֵל קָרְבָנוֹ, יֵשׁ לְלַמּוֹד
יְסוּד נוֹסֵף בְּאִשֶׁר לְשֵׁתֵי נִטְיוֹת אֵלוֹ.

וַיֹּאמֶר ה' אֵל קִין לְמָה תָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פְּנֵיךָ. הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם
לֹא תֵיטִיב לִפְתַּח חָטָאת רֵבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ.

לִי, אִוְרָה, קִשָּׁה לְהַבִּין אֶת מִשְׁמַעוֹת הַשְּׂאֵלָה "לְמָה חָרָה לָךְ". ה' לֹא שָׁעָה
אֵל מִנְחָתוֹ, כִּי־צַד זֶה לֹא יִפְלוּ פְּנֵיו? נִרְאָה שְׁחֶלֶק זֶה שֶׁל דְּבַרֵי ה' לְקִין בֹּא
לְהוֹדִיֵשׁ אֶת הַחִידוּשׁ הָעֵיקָרִי שְׁבַה־מִשְׁךְ: "וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל
בּוֹ". חוֹסֵר הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁל הָאָדָם, וְהַיְעַדֵּר יְכוּלָתוֹ לְמַלֵּא בְּשֵׁלֵמוֹת אֶת רִצּוֹן
וְלִי כְּנֹדֶשׁ מִמֶּנּוּ, אֵינָם מִפְתִּיעִים. כְּמַעַט אֲפֻשֶׁר לֹדַר כִּי הֵם מִתְקַבְּלִים
וְלִי חֲזָנָה. הַנִּטְיוֹת הַטְּבוּעוֹת בְּאָדָם, הַמוֹשְׁכוֹת אוֹתוֹ פְּעָמִים לְעֵבֶר הַתְּאוּוֹת
וְטַעֲמִים לְעֵבֶר הַפְּרִזָּה בְּחֲשִׁיבוֹת עֲצָמִית, קְבוּעוֹת וְקִיּוּמוֹת בְּהוֹוִיּוֹתוֹ.
וְחִידוּשׁ הָעֵיקָרִי שְׁמַתְגַּלָּה בְּתוֹרָה בְּעַקְבוֹת הַחָטָא הוּא שְׁבִכּוּחוֹ שֶׁל הָאָדָם
לְשֵׁלוֹט בִּיצְרֵי, לְהַתְּמוּדֵד עִם שְׁתֵּי הַנִּטְיוֹת הַקִּיצוֹנִיּוֹת גַּם יַחַד וְלִמְשֵׁל
אוֹתוֹן בְּאוֹפֵן הַנְּכוּן - לְהַבִּיא לִידֵי בִיטוּי אֶת מַעֲלָתוֹ הַיְיְחוּדִית כְּמִי שֶׁנִּבְרָא
מִן הָעֲלִיוֹנִים וּמִן הַתְּחַתּוֹנִים, וְאִשֶׁר נִמְזַגוּ בּוֹ יְסוּדוֹת חוֹמְרִיִּים וְרוּחְנִיִּים גַּם
יַחַד. "וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ, וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ".

וְחָזַן לִי מִלְּמַדִּים אוֹתָנוּ כִּי בְיוֹם הַשִּׁישִׁי הָאָדָם נִבְרָא, חָטָא, גּוֹרֵשׁ, שֶׁב
וְחֲשׁוּבָה וְנִכְנַס לְשַׁבַּת אַחֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ הַגְּדוּלָה. הַחָטָא הוּא כְּמַעַט חֶלֶק
וְחִידוּיָאֵת הָאָדָם עֲצָמָה. הַמְּשִׁיכָה הַפְּנִימִית שֶׁל הָאָדָם לִפְּוֹל בְּתְּאוּוֹת

בְּהִמִּיּוֹת, אוֹ לִיּיחַס לְעַצְמוֹ מַעֲלָה יְתֵרָה עַד כַּדִּי רִדִּיפָה אַחַר הַכְּבוֹד וְקִנְאָה
בְּאַחַר, הִיא יְסוּד עֲמוּק בְּהוֹוִיּוֹת הָאָדָם. אֵךְ עֲמוּקָה אֵף יוֹתֵר יְכוּלָתוֹ שֶׁל
הָאָדָם לְשׁוֹב, לְמַצּוֹא בְּקִרְבוֹ אֶת הַיְכוּלָת הַגְּנוּזָה בְּעוֹמֵק בְּרִיאָתוֹ לְהַתְּגַבֵּר
עַל הַנִּטְיוֹת הַקִּיצוֹנִיּוֹת הַהַפּוֹכוֹת לְמַעֲלָה וְלַמְטָה, וְלִמְשׁוֹל בִּיצְרוֹ - עַד
אִשֶׁר יֵשׁוּב אֵל ה' בְּתְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה וְיִתְקַרֵּב לְפָנָיו.

רחשי מרחשין שפתיו

(שיחה לפתיחת זמן מרחשון)

9
מחשבות
שיחה
מרחשון
מאת

הֵן נִפְרְדָנוּ מִחוֹדֶשׁ תְּשׁרִי, חוֹדֶשׁ הַמְּכוֹנָה יִרַח הָאֵיתָנִים עַל שֵׁם יְמֵי הַחַג
הָעֲצוּמִים שִׁישׁ בּוֹ, וְנִכְנָסִים אֲנִי לְחוֹרֶף אֲרוּךְ וְקָר שֶׁל שָׁנָה מְעוּבֵרֶת. קִשָּׁה
עֲלֵינוּ הַפְּרִידָה מִשְׁמַחַת הַחַג וְתַעֲצוּמוֹת רִשְׁפֵי אִשׁ קוֹדֶשׁ שֶׁהָיוּ מִנַּת חֶלְקָנוּ
בְּיָמִים נִשְׁגָּבִים אֵלֶּה. בְּמָה נִתְחַזֵּק וּבְמָה נִתְנַחֵם.

6

מתחזקים אנו בתורה, בשמחתה ובשעשועה. וכבר אמרתי פעמים רבות
 לפרש סדר ימי החג של חודש תשרי. תחילת העבודה בירח האיתנים בימים
 של אימת יום הדין, בימים הנוראים שהן הם עשרת ימי תשובה. לאחר
 שזכינו לכפרת עון נכנסים אנו לצילא דמהימנותא ושמחים אנו בשמחת בית
 השואבה שאין כמותה בכל שאר ימי החג והמועד, וככלות החג אומר הקב"ה
 ז "עכבו עמי קשה עלי פרידתכם" (רש"י ויקרא כ"ג ל"ח).

משל למה הדבר דומה, לבנים שנסעו לבקר את אביהם. הם עברו דרך
 קשה ומייגעת, הרים וגבעות, ימים ונהרות עברו וצלחו עד שהגיעו לביתו
 של אבא. השמחה היתה גדולה ועצומה, נפלו זה על צוארו של זה ובאהבה
 גמורה שמחו איש עם רעהו. לאחר שבוע ימים התחילו הבנים לבכות,
 ולשאלת אביהם למה נפלו פניהם אמרו הם מוכרחים אנו לחזור לבתינו
 ולמשפחותינו, וקשה עלינו הפרידה. ענה האב לעומתם, הפרידה עלי קשה
 שבעתיים, ימים רבים חיכיתי לכם, עד כלות הנפש ציפיתי. אלא שאין כל

צורך להיפרד, אם תכינו לי מקום בביתכם אבוא עמכם ואדור ביניכם ולעולם
 לא ניפרד!

כך כאשר עומדים אנו לקראת סוף ימי החג והפרידה קשה מנשוא
 אומר לנו הקב"ה אבינו שבשמים, אין כל צורך להיפרד, קחו לכם שמחת
 תורה ולעולם לא נפרד, שהרי אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה השכינה
 שרויה עמו!

חסידים אומרים בשם הצדיק רבינו ישראל מרוזין זצוק"ל שחודש
 מרחשון ע"ש רחשי מרחשין שפתיו, שבחודש זה בידנו להמשיך את קדושת
 ימי החג של חודש תשרי, וכך ידוע ומקובל בשם תלמידי הבעש"ט שזה ענינו
 של שם מרחשון.

ובאיזו דרך נוכל להיאחז בקדושת הימים ולא להרפות מהם, רבים היו
 מנחשים ומשערים בדרכם של הבעש"ט ותלמידיו הגדולים, שהדרך להמשיך
 בנשמה היתירה של חודש תשרי הוא ע"י אמירת שלש דפים מן הזוהר בכל
 יום, או שמא ביום שלם מספר תהלים, או ע"י ש"י טבילות במקוה טהרה.
 אך תלמידו הגדול של הנועם אלימלך פותח לנו שער ומורה לנו דרך ה'
 וכך כתב המאור ושמם בפרשת שמיני שחודש מרחשון מסוגל לתורה,
 וחסידים קדמונים היו מרבים בחודש זה ללמוד יותר הלכה ותוספות, והיה
 להם לאות שאם חידשו בחודש זה חידושי תורה יותר מבשאר כל החודשים
 סימן הוא שהשיגו קדושות עליונות בחודש תשרי.

שהרי פשוט הוא שלהתקדש בעוצם קדושת התורה אין צריך לעסוק
 במעשה בראשית או במעשה מרכבה. משנה וגמרא, הלכה ותוספות, הן הן
 גופי תורה ובשמחתם נתקדש ונתעלה.